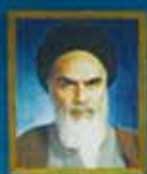

איראן: רציונליות בעירבון מוגבל

האם איראן היא יריב רציונלי
שניתן להרתיעו? מניתוח
של תהליך קבלת ההחלטות
בטהראן עולה שיש בו
כמה נקודות כשל מובנות
שמגדילות את הסיכון
לערעור היציבות
באזור

המנהיג העליון של איראן, עלי חאמנאי, מאי 2013 | מתוך התבטאויותיו של המנהיג העליון, עלי חאמנאי, עולה שלמוטיבים דתיים-משיחיים יש מקום חשוב בתהליך קבלת ההחלטות באיראן

יואל גוז'נסקי
חוקר במכון למחקרי ביטחון לאומי
באוניברסיטת תל-אביב

אבנר גולוב
חוקר במכון למחקרי ביטחון לאומי
באוניברסיטת תל-אביב

הקדמה

בבסיס הדיון על מדיניות-הנגד המערבית מול תוכנית הגרעין הצבאית של איראן נמצאת שאלת הרציונליות האיראנית. אלה התומכים במדיניות של מניעה (Prevention) ובתקיפה באיראן טוענים, בין השאר, כי ישנו סימן שאלה גדול בנוגע למידת הרציונליות של הנהגת איראן.¹ בשל כך יהיה זה מסובך מאוד, ואולי אף בלתי אפשרי, להרתיע את מנהיגי איראן מלפעול באמצעות נשק גרעיני נגד ישראל, אם אכן הנשק הזה יהיה ברשותם.

לעומת זאת, אלה המבקשים להימנע מתקיפת אתרי הגרעין האיראניים או תומכים במדיניות של הכלה (Containment) מבליטים את היות מנהיגיה של הרפובליקה האסלאמית רציונליים, כלומר שניתן יהיה לסמוך על הרתעה מתאימה המבוססת על החשש מפני מה שיקרה "ביום שאחרי".²

שאלת הרציונליות של איראן מעסיקה גם את ארגוני המודיעין והביטחון בארה"ב ובישראל. למשל, לפי הערכת המודיעין הלאומית של ארה"ב ל-2013: "איראן מקבלת את החלטותיה בתחום הגרעין לפי שיקולי עלות-תועלת". גם הרמטכ"ל הישראלי העריך כי מקבלי החלטות באיראן הם "מאוד רציונליים".³

אף שבדיון הפומבי מניחים שיש לתת תשובה דיכוטומית - כן או לא - לשאלת הרציונליות של איראן, הרי בדיון התיאורטי מכירים בכך שבני האדם, ובכלל זה מנהיגים, נתונים להטיות פסיכולוגיות, קוגניטיביות ותרבותיות שגורמות להם לקבל החלטות באופן שחורג מהמודל הרציונלי הקלאסי.⁴ לכן המאמר הזה מבקש להסיט את הדיון מהשאלה "האם המשטר באיראן רציונלי?" לשאלה "האם מידת הרציונליות שמאפיינת את קבלת החלטות בטרהאן היא גורם שתומך לאורך זמן במאמצים להרתיע את איראן או שהיא דווקא מערערת אותם?"

בדיסציפלינות רבות - כמו פסיכולוגיה וכלכלה התנהגותית - נעשה ניסיון להבין מדיניות של מנהיגים על סמך תיאוריות בתחום של קבלת החלטות. במאמר הזה נעשה ניסיון להסביר - באמצעות התיאוריות האלה - את האופן שבו מקבלת הנהגת איראן את החלטותיה. אף שנעשו כמה מחקרים בתחום הזה, הוא עדיין נותר במידה רבה בגדר חידה.⁵ מדובר בסוגיה קריטית, שכן אם מבינים את אופיו של תהליך קבלת החלטות באיראן, ניתן להעריך עד כמה חמור הוא האיום שטמון באיראן גרעינית. המאמר הזה הוא תרומה צנועה לדיון בנוגע לאחת השאלות הקריטיות ביותר לעתידה של ישראל: עד כמה ניתן להרתיע את איראן בהתבסס על מה שידוע לנו בנוגע לתהליכי קבלת החלטות בקרב הנהגתה. במאמר לא מועלות מסקנות בסוגיית התקיפה באיראן, אם כי הוא בהחלט נועד לשמש בסיס לדיון על כך.

האם מידת הרציונליות שמאפיינת את קבלת החלטות בטרהאן היא גורם שתומך לאורך זמן במאמצים להרתיע את איראן או שהיא דווקא מערערת אותם?

על הקשר בין קבלת החלטות למשטרי הרתעה

הקשר בין הישגיה של אסטרטגיית הרתעה לבין מידת הרציונליות של מקבלי החלטות בצד המרתיע ובצד המורתע עומד בבסיס הדיון - התיאורטי והמעשי - בנוגע לאפקטיביות של ההרתעה. הביקורות על תיאוריית "השחקן הרציונלי" התווספו לקולות הטוענים שתיאוריית ההרתעה אינה מתאימה לשינויים שעברה המערכת הביך-לאומית, שכן לאחר נפילת בריה"מ ב-1990 נוצר עולם שאין בו חלוקה ברורה בין שתי מעצמות-על גרעיניות. הביקורות האלה עוררו דיון על אמינות ההרתעה הן מהבחינה

התיאורטית והן מהבחינה המעשית. מחד גיסא, יש הטוענים שההרתעה עלולה להיכשל גם כאשר התיאוריה חוזה לה הצלחה, וכי אין להסתמך על האסטרטגיה הבלתי אמינה הזאת כאשר מדובר בסיכון כה גדול כמו החשש מפני שימוש בנשק גרעיני. ישנם חוקרים שאף טוענים שהשימוש באיומים במערכת לא יציבה כמו המערכת הביך-לאומית כיום מגדיל את הסיכון לשימוש בנשק גרעיני כתוצאה מאי-הבנות או בגלל חשש מופרז של מדינה שמאוימת על ידי יריבתה.⁶

מאידך גיסא, חוקרים אחרים טוענים שעד כה הצליחה אסטרטגיית ההרתעה למנוע מלחמה גרעינית - מה שמעיד על הפוטנציאל הגלום בה בעולם שיש בו נשק גרעיני. לטענת החוקרים האלה, אין לזנוח את האסטרטגיה הזאת, אלא לכל היותר להכניס שינויים בתיאוריית השחקן הרציונלי שעומדת בבסיסה ולהביא בחשבון את השינויים שהתחוללו במסגרת הביך-לאומית ושמשיפיעים על הדינמיקה בין הצד המרתיע לצד המורתע. הם מודים כי אומנם לא מדובר באסטרטגיה ללא דופי, אך לדבריהם לא קיימת אסטרטגיה טובה יותר להבטחת השלום בעולם שנתון לסכנה של שימוש בנשק גרעיני.⁷

לפיכך יש לבחון את המקרה של איראן על פי התובנות שפותחו בעקבות הדיון על הקשר בין הרציונליות של הצד המורתע לבין הישגיה של אסטרטגיית ההרתעה. בדיון כזה עולות שתי שאלות מרכזיות: האם סוג הרציונליות של השחקן המורתע - במקרה שלנו, המשטר הנוכחי של איראן - מתאים לאסטרטגיה הזאת? והשאלה החשובה יותר: האם מידת הרציונליות של השחקן המורתע מאפשרת למסד יחסי הרתעה יציבים לאורך זמן?

בספרות המחקר מצוינים כמה אינדיקטורים שמהם אנחנו יכולים ללמוד מתי ההרתעה עשויה לעבוד ומתי היא עלולה להיכשל.⁸ במאמר הזה נבחנים ארבעה אינדיקטורים

בכירי חכמי הדת באיראן במפגש בקום עם המנהיג העליון חמינאי (משמאל, בטורבאן שחור), נובמבר 2010 | המתח בין השאיפה של שלטון חכמי הדת בטהראן לקדם אידיאולוגיה מהפכנית לבין הצורך לשמור על האינטרסים של המשטר מאפיין את איראן מאז תום המהפכה האסלאמית ב-1979.

מרכזיים שמהם ניתן ללמוד עד כמה ניתן יהיה להרתיע איראן גרעינית:

1. המסגרת האסטרטגית שבה מתקבלות באיראן ההחלטות.
2. התנהלותה הטקטית.
3. תהליך קבלת החלטות.
4. הסביבה האסטרטגית שבה פועלת איראן.

המסגרת האסטרטגית: פרגמטיזם או אידיאולוגיה משיחית-מהפכנית?

הנחת הבסיס של תיאוריית ההרתעה היא שכאשר מקבלי החלטות יאלצו לבחור בין חיים למוות, הם יעשו חישובים של עלות ושל תועלת ויבחרו בחיים.⁹ זו המהות של אסטרטגיה המתבססת על השפעה שלילית (כלומר הבהרת הפעולה האסורה ולא הפעולה הרצויה) באמצעות איומים. כאשר מקבל החלטות מונחה על ידי ערך היכול להצדיק העדפה של מדיניות שמחירה הוא מוות של האדם או פגיעה קשה בארגון המבצע - כוחה של ההרתעה נפגע. מצב כזה מעמיד אתגר בפני הצד שמבקש להרתיע, מכיוון שהוא נדרש להבין את סדר העדיפויות של הצד המורטע, הנוגד לעיתים את תפיסותיו התרבותיות, ולייצר איום שיהיה בלתי נסבל בעיני הצד המורטע.

המתח בין השאיפה של שלטון חכמי הדת בטהראן לקדם אידיאולוגיה מהפכנית לבין הצורך לשמור על האינטרסים של המשטר מאפיין את איראן מאז תום המהפכה האסלאמית ב-1979.¹⁰ המתח הזה מעצב את מדיניות החוץ של איראן ואת החלטותיו של העומד בראש מערכת קבלת החלטות באיראן, המנהיג העליון, המשמש הסמכות הדתית והפוליטית הבכירה במשטר. מתוך התבטאויותיו של המנהיג העליון, עלי חאמנאי, עולה שלמוטיבים דתיים-משיחיים יש מקום חשוב בתהליך קבלת החלטות באיראן. כך, למשל, ב-2008 הכריז חאמנאי שהאימאם ה-12 - שהוא המהדי (המשיח) באסלאם השיעי - יבוא בקרוב לעולם כדי להציל את האנושות, ושהוא (חאמנאי) מחויב "להכין את הקרקע" לקראת בואו.¹¹ בהתבטאות אחרת טען חאמנאי שהוא נציגו של הנביא מוחמד.¹² ראש הממשלה לשעבר של ספרד, חוסה מריה אסנאר, טען כי חאמנאי אמר לו בשיחה סגורה באוקטובר 2000 כי "מלחמה נגד ישראל ונגד

הנחת הבסיס של תיאוריית ההרתעה היא שכאשר מקבלי החלטות יאלצו לבחור בין חיים למוות, הם יעשו חישובים של עלות ושל תועלת ויבחרו בחיים

ארה"ב היא בלתי נמנעת וכי הוא (חאמנאי) פועל כדי להבטיח את ניצחונה של איראן במלחמה כזאת.¹³ חאמנאי גם הוסיף כי יש לשרוף את ישראל עד היסוד ולגרום לה להיעלם מעל פני האדמה ואמר שמדובר בחלק מהמהפכה האסלאמית העולמית.¹⁴

ההתבטאויות האלה מעלות את השאלה עד כמה מושפע תהליך קבלת החלטות באיראן מהאידיאולוגיה המשיחית של מקבלי החלטות שם. ישנה הטענה שהמשיחיות האיראנית היא אידיאולוגיה מהפכנית-אקטיבית, דהיינו שהדוגלים בה אינם מצפים באופן פסיבי לבוא המשיח ולמהפכה שהוא יחולל, אלא מבקשים להחיש את בואו. לכן התפיסה של השיעים היא שתפקידה של איראן השיעית הוא להביא לביאתו של המהדי - גם במחיר של הקרבה עצמית.¹⁵ עם זאת, תפקידו של המנהיג העליון הוא לאזן את הציפייה הזאת עם המציאות ולפעול בשיקול דעת ורק כאשר התנאים בשטח מספקים

הזדמנות להצלחה. למשטר האיראני יש נטייה להפגין פעלתנות גם אם זו חושפת אותו לסכנות - ובלבד שבאותה הפעלתנות טמון רווח פוטנציאלי משמעותי בעתיד.¹⁶

כלומר, לפי האידיאולוגיה האיראנית, המעצבת את קבלת החלטות באיראן, יש חשיבות רבה לרווח עתידי העולה בקנה אחד עם הערכים האידיאולוגיים של המשטר - גם במחיר של לקיחת סיכון לספיגת פגיעה קשה. אולם הגישה הזאת אינה הופכת את קבלת החלטות של ההנהגה באיראן לחסרת מעצורים וללא זהירה, אלא מדגישה את תפקידו של המנהיג העליון בקבלת החלטות בהיותו הסמכות האידיאולוגית והמדינית הגבוהה. מתוקף תפקידו אחראי המנהיג העליון לפירוש האידיאולוגיה ולקביעת המדיניות של איראן לאור האידיאולוגיה הזאת. מכיוון שהוא הצומת שבו נפגשות האידיאולוגיה ומדיניות הביטחון והחוץ של איראן, הוא מחזיק בתפקיד מפתח: תפקידו הוא לזהות את ההזדמנויות להשגת רווחים לאיראן ולהורות על פעולה בתנאים הנכונים. כך הוא משמש בפועל הבלם המרכזי שאמור למתן את השאיפות המהפכניות של איראן. התפיסה המשיחית של המשטר האיראני

בני האדם לרוב חוששים להפסיד ומייחסים להפסד פוטנציאלי ערך רב יותר מאשר לרווח פוטנציאלי זהה (Loss Aversion)¹⁹. על פי התפיסה הזאת יש ערך רב לאסטרטגיה של הרתעה שתכליתה היא לשנות את המדיניות של השחקן האחר באמצעות איום לגרום לו הפסדים. אולם מחקרים שבחנו את האופן שבו בני אדם מקבלים החלטות הראו שהם שונים אלה מאלה בחשש מפני הפסד, וכי יש שחקנים שאפילו נוטים לקחת סיכונים (Risk-Prone) ונוטים להתנהלות פחות זהירה משאר השחקנים. משטר הרתעה מול שחקנים הנוטים לקחת סיכונים הוא רעוע יותר מאשר משטר הרתעה מול שחקנים המייחסים חשיבות רבה יותר לסכנת הפסד.

החובה לנהוג בזהירות ("תקייה") היא עיקרון דתי שטבוע עמוק במסורת השיעית.²⁰ מקורה בתקופות שבהן נרדפו השיעים - בעיקר על ידי השליטים הסונים בארצות האסלאם - ובתגובה הפכו את ההתנהלות הזהירה ואת ההונאה לציוויים דתיים כדי להבטיח את

בנשק גרעיני נגד ישראל" בהבטיחו כי פעולה כזאת תשמיד את ישראל, אך תגרום להם נזק מועט בלבד.¹⁸ יתר על כן, כפי שכבר הודגש, האידיאולוגיה המעצבת את תפיסת עולמם של המנהיג העליון ושל המנהיגים האחרים בטהראן היא מהפכנית ומתיימרת לערער את הסטטוס-קוו ולשנות את המציאות בעיתוי הנכון. תפיסת העולם הזאת הופכת בכל מקרה את הצלחתה של ההרתעה לזמנית ולתלויה מאוד באופן שבו מעריך המנהיג העליון את המציאות ואת מידת התאמתה לשאיפותיו האידיאולוגיות. שני היסודות האלה - הנכונות להקרבה והגישה המהפכנית - צפויים להקשות על המאמץ להרתיע את איראן.

הטקטיקה: האם איראן נמנעת מלקחת סיכונים?

אחד הניסיונות להבין באילו מקרים עלולה מדיניות הרתעה להיכשל הסתמך על "תיאוריית הערך" שאותה פיתחו דניאל כהנמן ועמוס טברסקי. לפי התיאוריה הזאת

משפיעה מאוד על קבלת החלטות של מנהיגיו ושל הנהגת משמרות המהפכה, הגוף הביטחוני המרכזי במדינה שעליו שולט ישירות המנהיג העליון. שלטון חכמי הדת במדינה גורם לכך שבאופן מובנה הרכיב האידיאולוגי משפיע באופן משמעותי על עיצובה של מערכת קבלת החלטות באיראן ועל זהות האנשים שמאיישים את המערכת הזאת. שמואל בר, מנהל המחקרים במכון למדיניות ולאסטרטגיה במרכז הבינתחומי הרצליה, מדגיש כי יש להתייחס להשפעה המשיחית הזאת בכובד ראש בבואנו לבחון את קבלת החלטות באיראן ולא להיצמד לתגיות מערביות של "רציונלי" ו"לא רציונלי".¹⁷

נוכח כל זאת נראה שהאידיאולוגיה של הנהגת איראן מקשה על האפשרות ליצור משטר הרתעה יציב, מכיוון שזו מצדיקה הקרבה ומקשה על הגורם המרתיע לאיים בגביית מחיר בלתי נסבל. בהקשר הגרעיני זכורים דבריו של נשיא איראן לשעבר, רפסנג'אני, שלפיהם על "המדינות המוסלמיות להשתמש

חיילים עיראקים במלחמת איראן-עיראק | מאז המהפכה האסלאמית - ובמיוחד במהלך מלחמת איראן-עיראק - הוכיחה איראן שהיא מנהלת מדיניות זהירה כאשר התברר לה שהיא משלמת מחיר גבוה על שימוש בכוח צבאי

מתקן הגרעין האיראני בפראצ'ין | הסיכויים לציבות אזורית מתערערים נוכח איומיהן של יריבותיה של איראן באזור, ובראשן סעודיה, להחזיק בנשק גרעיני אם המשטר בטהראן יחזיק בנשק כזה

הסתרת זהותם ואת הישרדותם. יש חוקרים שטוענים שהציוויים הדתיים האלה מסבירים את ההתנהלות החשאית ואת צעדי ההונאה של איראן בכל הנוגע לתוכנית הגרעין הצבאית שלה.

גם נציג איראן במו"מ על תוכנית הגרעין, סעיד חוסיין מוסביאן, ותלמידו מוחמד עלי שבאני²¹ עמדו על חשיבותה של הזהירות במדיניות החוץ של איראן. לטענתם, מדיניות איראן היא איזון בין הצורך לשמור על האינטרסים של המשטר (Maslahat) לבין הצורך לשמור על דימוי חזק וטוב (Aberu). לדבריו, איזון בין שני הקווים המנחים האלה ישמור על המשטר מפני איומים מבחוץ - באמצעות שמירה על האינטרסים שלו - ומפני איומים מתוך המדינה באמצעות שמירה על דימויו.

ואכן מאז המהפכה האסלאמית - ובמיוחד במהלך מלחמת איראן-עיראק - הוכיחה איראן שהיא מנהלת מדיניות זהירה כאשר התברר לה שהיא משלמת מחיר גבוה על שימוש בכוח צבאי. כך, למשל, הסכים חומייני ביולי 1988 "לשתות את כוס התרעלה" ולחתום על הסכם הפסקת אש עם עיראק - צעד שקודם לכן הוא התנגד לו בחריפות ודרש שיעשה רק לאחר כניעה ללא תנאי של עיראק. לשינוי בעמדתו של חומייני היו שתי סיבות: 1. "מלחמת הערים", שבמסגרתה שיגרו איראן ועיראק טילים זו לעבר עריה של זו, ואשר גבתה את חייהם של אלפי אזרחים איראנים, 2. המפלול שנחלה איראן בשדה הקרב מול עיראק - מפלות שלוו באובדן שטחים, בפגיעה קשה בתשתיות, באבדות כבדות בנפש ובירידה במורל של העם האיראני.

ב-2003 השעתה איראן את פעולתה של "קבוצת הנשק" - שמו של כוח משימה מיוחד שתפקידו להאיץ את הרכבתה של הפצצה הגרעינית. הסיבה לצעד הזה שנקטה איראן הייתה כיבוש עיראק על ידי האמריקנים והחשש של האיראנים כי הם הבאים בתור. זוהי דוגמה נוספת לזהירות שנוקטים האיראנים כאשר נראה להם שאינטרסים חיוניים שלהם נתונים לסכנה.

אולם יש גם כמה עדויות שלפיהן איראן שלאחר המהפכה האסלאמית לא תמיד מתנהלת בזהירות. כך, למשל, בשלהי מלחמת איראן-עיראק יזמו האיראנים כמה התנגשויות עם כוחות ימיים של ארה"ב במפרץ

נראה שהאידיאולוגיה של הנהגת איראן מקשה על האפשרות ליצור משטר הרתעה יציב, מכיוון שזו מצדיקה הקרבה ומקשה על הגורם המרתיע לאיים בגביית מחיר בלתי נסבל

להגיב באופן צבאי.²⁴ עם זאת, נראה כי במקרים שבהם המשטר בטהראן סבור כי הרווח הפוטנציאלי מצדיק לקיחת סיכונים, הוא יסטה מהמדיניות הזהירה שלו, ומהסיבה הזאת לא ניתן להתייחס אליו באופן גורף כאל סולד מסיכונים (Risk Averse).²⁵

לסיכום החלק הזה ניתן לומר כי ככלל נוטה מדיניות החוץ של איראן לקדם את האינטרסים של המדינה באופן זהיר. התנהלות כזאת עשויה לחזק את האפקטיביות של מאמצי ההרתעה שתכליתם היא למנוע ערעור של הסטטוס־קוו והשלמות משברים מקומיים וקטנים עד כדי מלחמה. עם זאת, הנכונות של האיראנים לנצל מצבים של חוסר יציבות ולעיתים אף ליצור משברים היא גורם שמערער את האפקטיביות של המאמצים להרתיעם.

תהליך קבלת החלטות: פתוח וסדור או מרוכז ולא סדור?

ההגדרה הבסיסית ביותר לתהליך רציונלי של קבלת החלטות היא כלכלית: זהו תהליך שבו בוחנים חלופות שונות לפי שיקולי עלות-תועלת ובוחרים בחלופה שמביאה את התועלת הרבה ביותר.²⁶ ההגדרה הזאת מתמקדת בתהליך של קבלת החלטות ולא בערכים שמנחים אותו. ההגדרה מניחה תהליך

הפרסי. לא ברור אם ההתנגשויות האלה נבעו מהערכה שגויה של עוצמת האמריקנים ושל נחישותם או שהאיראנים העריכו נכון את אלה אך חשבו שיוכלו להפיק תועלות מסוימות מההתנגשויות האלה - יהיה מחירן אשר יהיה. דוגמאות מהעת הנוכחית בנוגע למידת שיקול הדעת של איראן כוללות את הניסיון לחסל את שגריר סעודיה בווינגטון עדאל אל-ג'ובייר ב-2011 ואת הגברת החיכוך עם ארה"ב ועם בעלות בריתה במפרץ הפרסי. החיכוך הזה בא לידי ביטוי בשנים האחרונות, בין השאר, בהתקפות סייבר על תשתית הנפט של סעודיה ועל תשתית הגז של קטר²² וירוט מטוסים אמריקניים ללא טייס. מדובר בפעולות עתירות סיכון שעלולות היו להגביר את המתח

בין ארה"ב לאיראן עד כדי סכנת עימות.²³ ניתן להתווכח ולומר שפעולותיה האחרונות של איראן נגד ארה"ב ונגד בעלות בריתה בממדד הקיברנטי הן דווקא הוכחה לזהירות: זו פעילות מתחת לסף ההסלמה שאינה מדרבנת

באיראן, וכאשר עולה נושא חשוב, הוא מגיע אל המנהיג בעצמו, והוא שפוסק בעניינו. אף שהמערכת האיראנית מקנה השפעה אדירה למנהיג העליון על תהליך קבלת ההחלטות בתחומי הביטחון הלאומי, הרי התרבות הארגונית האיראנית מחייבת אותו לפעול להשגת קונסנזוס או לפחות להשגת הסכמה רחבה בקרב ההנהגה האיראנית.³¹ כלומר, אפילו המנהיג האיראני לא נוהג לפעול כאשר ניצבת מולו התנגדות רחבה. התרבות הארגונית הזאת נועדה להבטיח מדיניות זהירה, דהיינו למנוע החלטות פזיזות שעלולות לסכן את האינטרסים של איראן. זוהי תרבות ארגונית שמגבירה את רכיב הזהירות בקבלת ההחלטות באיראן, אך קרוב לוודאי שהשפעתה מצומצמת. נוכח השפעתו של המנהיג העליון על המערכת מלכתחילה, קשה לראות כיצד נוצרת מולו אופוזיציה משמעותית אם ברצונו לקדם פעולה מסוימת. המנהיג נעזר בפורום לא פורמלי של פחות מתריסר יועצים המקורבים לו מבחינה אישית ואידיאולוגית. תפקידם הרשמי במשטר לא בהכרח מצביע על מרכזיותם. מדובר בדרך כלל בבכירים לשעבר במשמרות המהפכה שמסננים את כל המידע המודיעיני להנהגת איראן ומביאים בפניה רק את מה שבעיניהם הוא רלוונטי (Information Gate-Keepers). השפעתו של הפורום הזה עשויה להיות מכרעת על תהליך הזרמת המידע להנהגה הביטחונית של איראן ועל קבלת ההחלטות בנוגע לסוגיות ביטחוניות הנחשבות לקריטיות. אך למרות זאת אין ראייה לכך שהנהגת איראן מנותקת מהמציאות כתוצאה מהטיות קוגניטיביות הנובעות מתהליך קבלת ההחלטות המבולגן שלה.³² התמונה המצטיירת בנוגע למערכת קבלת ההחלטות של ההנהגה באיראן היא של מערכת ריכוזית הרוויה במתחים פוליטיים ובכפילויות ארגוניות. אם המתחים האלה פוגעים באיכותו של המודיעין שמגיע למנהיג העליון או ביכולתו לעבד את מידע הזה בתהליך סדור ושקול, יש בסיס לטענה כי תהליך קבלת ההחלטות באיראן פוגע באפקטיביות של המאמצים להרתיעה. עם זאת, טרם נאסף מספיק מידע על התוצרים של המערכת המודיעינית האיראנית שמאפשר לפסוק באופן נחרץ בסוגיה הזאת. מה שברור הוא שאיראן לא מיסדה עדיין דוקטרינה גרעינית ומערך גרעיני

במסגרת כזאת, שרוויה במתח פוליטי וביריבויות, יש להעריך כי זרימת המידע בין הארגונים אינה פתוחה ותלויה בטיב היחסים בין הנשיא למנהיג העליון. כהונתו של הנשיא לשעבר אחמדג'ד אופיינה במתח גבוה עם המנהיג העליון ועם תומכיו. יש להניח שהמתח זה העיב על הזרמת המידע להנהגת איראן. המתח הפוליטי הקיים במערכת האיראנית מתעצם נוכח הזהות הארגונית החזקה של הגופים השונים ובשל הזיקות השונות של בעלי התפקידים השונים באותם הגופים. למשל, צמרת המשרד למודיעין ולביטחון (Mois) מורכבת מבוגרי בית הספר הדתי- Madrase- ye Haqqani שבעיר קום.²⁸ גם הצמרת בצבא איראן, במשמרות המהפכה ובבסיג' מאופיינת בקשר אידיאולוגי ואפילו בקשר משפחתי שנוצר באמצעות נישואין בין משפחות.²⁹

החובה לנהוג בזהירות ("תקייה") היא עיקרון דתי שטבוע עמוק במסורת השיעית

המציאות הזאת של מתח מובנה כתוצאה מחפיפה בתחומי האחריות ושל זהות ארגונית חזקה גורמת לתחרות בין הארגונים ולהחלשתם. מערכת כזאת נועדה למנוע מצב שבו אחד מגופי המודיעין יתחזק עד כדי כך שיכול לאיים על המשטר מבפנים. התוצאה היא שנוצרת מערכת שמעצימה את התפקיד של הפרטים, שכן בכוחם לגשר בין הארגונים ולהכריע בעימותיהם. הדוגמה הקיצונית ביותר היא כוחו האדיר של המנהיג העליון שהשפעתו הפורמלית והבלתי פורמלית הופכת אותו למרכז קבלת ההחלטות בפועל באיראן. על פי החוקה האיראנית, משמרות המהפכה והצבא כפופים ישירות למנהיג העליון. הוא היחיד שיכול להורות על פתיחה במלחמה, והוא הפוסק האחרון בכל הנוגע לתוכנית הגרעין של איראן. נוסף על ההשפעה הישירה הזאת, למנהיג העליון השפעה באמצעות הקומיסרים הכפופים לו ישירות.³⁰ הם נציגי הוועדה האידיאולוגית-דתית, והם משתתפים בוועדות ובדיונים השונים, מלווים את בעלי התפקידים הבכירים ואחראים למינויים ולקידום במערכת. המנגנון האידיאולוגי- הדתי הזה מאפשר למנהיג להשפיע באופן יום-יומי על קבלת ההחלטות בצמרת הביטחונית

לוגי ומסודר שמבוסס על מידע אמין בנוגע לחלופות אפשריות שונות.

אף שמדובר רק במודל אופטימלי שלא ניתן לקיימו במציאות נוכח אילוצי זמן ועיוותים פסיכולוגיים וארגוניים, ניתן להסיק ממנו כי ככל שתהליך קבלת ההחלטות של מנהיגים מתקרב למודל הזה, כך יגברו הסיכויים שהצד המרתיע יצליח להשפיע על שיקולי העלות-תועלת של הצד המורתע ולהניא אותו מלבצע את הפעולות האסורות. תהליך קבלת החלטות לא מסודר ולא פתוח מגדיל את הסיכון לכישלון ההרתעה לאורך זמן.

על האופן שבו מתקבלות ההחלטות בטהראן אין הרבה מידע גלוי מכיוון שהוא חסוי מאוד ומכיוון שזהו הליך שאינו מאורגן וממוסד כראוי. למרות זאת, הידע הקיים מאפשר להעריך כיצד נעשה הדבר ולשער איזו השפעה יש לכך על הסיכוי להרתיע את איראן.

בקבלת ההחלטות באיראן בתחום הביטחון הלאומי מעורבים גופים רבים שתחומי אחריותם חופפים. בתחום הביטחון הלאומי התחרות המרכזית היא בין המשרד האיראני למודיעין ולביטחון (Mois) שכפוף לנשיא איראן לבין המודיעין של משמרות המהפכה (IRGC) הכפוף ישירות למנהיג העליון.²⁷ ב-1997 אישר המנהיג העליון חתאמי להכפיף את המודיעין של משמרות המהפכה ישירות אליו מחשש מפני השפעתו של הנשיא על עבודת המשרד למודיעין ולביטחון. העובדה שבאיראן פועלות במקביל שתי מערכות מודיעין מבטאת את המתח במשטר בין הנשיא למנהיג העליון.

דוגמה נוספת למתח הזה היא אופן תפקודה של המועצה האיראנית העליונה לביטחון לאומי (SNSC). מדובר בגוף שפורמלית כפוף לנשיא, ולכאורה יש לו חשיבות רבה בתהליך קבלת ההחלטות באיראן בתחום הביטחון, שכן בסמכותו לתאם בין ארגוני המודיעין והביטחון השונים ולהחליט - בדרך כלל בקונסנזוס - בסוגיות חשובות בתחום הביטחון הלאומי. אולם בפועל, מזכיר המועצה מקורב למנהיג העליון, הדיונים במועצה מותנים בהסכמה מראש של המנהיג, והחלטות המועצה הופכות להיות מחייבות רק באישור המנהיג. בפועל, המנהיג הוא ששולט אפוא בסדר היום של המועצה ובהחלטותיה (ולמעשה גם באיושה) למרות הזיקה הרשמית שלה לנשיא.

מאיתנו לשקול את ההשלכות האפשריות של כל בחירה פוטנציאלית. על פי ההגדרה הזאת, איש אינו רציונלי. בני אנוש, ובהם גם מנהיגים, מתקשים להגיע לבחירה מדויקת בין חלופות שונות מתוך הבנה של מידת התועלת שמייצרת כל חלופה. זאת בשל השפעות של השקפת עולם, של אינטואיציה, של תרבות, של הטיות פוליטיות ומוסדיות.

גם מקבל החלטות האיראני חשוף להטיות הפסיכולוגיות האלה, ולכן הוא ישאף לקבל את החלטה המיטבית בנסיבות הקיימות הן מבחינת החלופות העומדות בפניו והן מבחינת המידע שמצוי ברשותו. נוכח זאת הדיון הדיכוטומי ברציונליות של המשטר בטהראן צריך להשתנות: במקום לשאול האם הוא רציונלי יש לשאול עד כמה הוא רציונלי ובאיזו מידה הוא תומך ביציבות של משטרי ההרתעה לאורך זמן.

מהמעט הידוע לנו על קבלת החלטות באיראן בתחומי הביטחון והחוץ קשה לקבוע נחרצות האם ניתן להרתיע אותה. בניתוח שהובא כאן נעשה ניסיון להציג את נקודות הכשל האפשריות במאמץ למסד משטר הרתעה לא קונוונציונלי עם המשטר הנוכחי בטהראן. הרכיב המשיחיה והרכיב המהפכני באידיאולוגיה האיראנית הם משמעותיים בעיצוב תפיסת עולמה של ההנהגה באיראן, לרבות של המנהיג העליון חמינאי, ובעיצוב מדיניות החוץ והביטחון הלאומי. אף שהרכיבים האלה מקשים על מיסודו של משטר הרתעה יציב עם איראן, הרי התנהלותה הטקטית היא דווקא זהירה ומאפשרת הימנעות מהסלמה או מיצירת משברים תכופים.

למרות זאת איראן אינה נמנעת מיצירת משברים ומהסלמתם, אם הנהגתה מאמינה כי הם טומנים בחובם רווח פוטנציאלי רב למשטר. ניתוח ראשוני של תהליך קבלת החלטות בטהראן בתחומי החוץ והביטחון חושף כי הוא אינו ממוסד כראוי ומתקיים על רקע מתחים פנימיים בין המנהיג העליון לנשיא. לכן הוא לא צפוי להיות גורם מייצב ועלול אף לערער עוד יותר משטרי הרתעה עתידיים עם טהראן. יתרה מכך, למרות הריכוזיות בהנהגת איראן מצביע הניתוח על האפשרות של האצלת סמכויות לגורמי שדה בכל הנוגע להפעלת הכוח הצבאי של איראן. הניתוח גם מצביע על כך שהסביבה האזורית

המשילות של המדינות ובעליית המתחים הבין-עדתיים והדתיים כתוצאה מההתקוממויות הערביות בשלוש השנים האחרונות.

אף שהמערכת האיראנית מקנה השפעה אדירה למנהיג העליון על תהליך קבלת החלטות בתחומי הביטחון הלאומי, הרי התרבות הארגונית האיראנית מחייבת אותו לפעול להשגת קונסנזוס או לפחות להשגת הסכמה רחבה בקרב ההנהגה האיראנית

הסיכויים ליציבות אזורית מתערערים עוד יותר נוכח איומיהן של יריבותיה של איראן באזור, ובראשן סעודיה, להחזיק בנשק גרעיני אם המשטר בטהראן יחזיק בנשק כזה.³⁶ התפתחות כזאת תיצור באזור מערכת רב-קוטבית שאינה יציבה מטבעה. כאשר ביזרה פועלים יריבים רבים, שלכל אחד מהם תפיסות עולם שונות, והם מושפעים מתרבויות שונות, מקיימים תהליכים שונים לקבלת החלטות, ויש להם אינטרסים שונים - הופכת העברת המסרים למורכבת ולמסוכנת. במצב כזה גדלה הסבירות שצד אחד לא יצליח להעביר את מסריו או ייטה לאמץ פרשנות מוטעית של המסרים שהועברו מהצד האחר - מה שיוביל להסלמה במשברים גם אם אף אחד מהצדדים לא תיכנן מראש לחולל הסלמה.

נוסף על כך, הימצאות שפע של כלי נשק בלתי קונוונציונליים מסוגים שונים באזור תגרום לבלבול ולקושי לוודא מיהו הראשון שעשה בהם שימוש. ברגע שמדינות נוספות רוכשות יכולת גרעינית צבאית, לא תמיד ברור מי מרתיע את מי. קיומם של משטרי הרתעה בלתי מתואמים במקביל באזור שאינו יציב מטבעו יפגע ביציבותם של משטרי ההרתעה. כלומר, גם ללא קשר לאופיו של המשטר באיראן הוא יפעל במסגרת לא יציבה שיכולתה לקיים משטר הרתעה לאורך זמן היא מוגבלת מאוד.

סיכום

ההנחה בבסיס ההגדרה של רציונליות היא שברשותנו כל המידע הרלוונטי לקבלת החלטות, שיש לנו יכולת לחשב את הערך של כל האפשרויות השונות שמוצגות בפנינו, שמבחינה קוגניטיבית אין שום מגבלה שמונעת

מבצעי סדור. יתר על כן, לאיראן יש היסטוריה של מערכות פיקוח שאינן מתפקדות כראוי - מה שעלול ליצור סדרה של פעולות לא מורשות שעלולות להוביל בסופו של דבר גם לשימוש לא מורשה בנשק. דוגמה לכך ניתן לראות בפעולות שיזם בשנים האחרונות הצי של משמרות המהפכה, כמו שבייתם של מלחים בריטים במימי המפרץ. ייתכן שהפעולות האלה היו יוזמה מקומית של מפקד אוטר ולא הוכתבו מלמעלה. שהרם צ'ובין, חוקר במרכז ז'נווה למדיניות ביטחון (GCSP) מזהיר כי לא מן הנמנע כי האופן שבו מבוזרות סמכויות לגורמי שדה המקורבים למנהיג העליון יישמר גם במקרה שאיראן תחזיק ביכולות גרעיניות צבאיות.³⁷ ברור כי במצב כזה גדלה הסבירות לאי-הבנה שתערער את מאמצי ההרתעה.

הסביבה האסטרטגית: מערכת יציבה או מעוררת?

לסביבה האסטרטגית שבה פועלת איראן יש השפעה רבה על הדינמיקה שבמסגרתה מקבלת ההנהגה באיראן החלטות בתחום הביטחון הלאומי. משטר הרתעה הוא מערכת המורכבת ממסרים שמעביר הצד שמבקש להרתיע לעבר יעדיו. מערכת המסרים הזאת פועלת כל הזמן, בין כל השחקנים ומושפעת משינויים חיצוניים. יציבות של משטר כזה מחייבת תקשורת טובה בין הצדדים וידע משותף רב (Common Knowledge) כדי שיעבירו את מסריהם ללא סיכון שיתפרשו באופן שגוי, יחשבו לתוקפנות ויפגעו בתחושת הביטחון של הצד האחר.

פרופ' ג'ניס סטיין מסבירה כי "קשה להשיג הרתעה במערכת בין-לאומית שהיא גם סבוכה מבחינה מבנית - שכן פועלים בה שחקנים רבים ומגוונים - וגם נטולת ודאות בגלל יחסי כוחות משתנים שאותם קשה לפרש ובגלל אתגרים לא מוכרים לסטטוס-קוו".³⁸ סטיין וחוקרים אחרים של תחום ההרתעה מדגישים שהזירה הבין-לאומית היא מערכת שמורכבת ממספר רב של שחקנים - חלקם מדינתיים וחלקם לא מדינתיים - ששונים אלה מאלה בתרבותם ובידע שברשותם. בעיניהם, הזירה הבין-לאומית כיום אינה יציבה ומעוררת את יציבותם של משטרי הרתעה.³⁹ המסקנה הזאת בוודאי נכונה למצב האסטרטגי במזרח התיכון המאופיין בחוסר יציבות תמידי, בהתפוררות

- 2010
Elliot Abrahams, "Breakfast with the Supreme Leader", 1 February 2013, <http://on.cfr.org/YuJZ34>
- Shlomo Cesana and Reuters, "Khamenei told me that Israel must be burned to the ground", **Israel Hayom**, 17 May 2012
- Hosam Matar, "The Mahdi and Iran's Foreign Policy," **Alakhbar**, 11 January 2013
- Shahram Chubin, "Command and Control in a Nuclear-Armed Iran", **Proliferation Papers**, 45, Security Studies Center, January-February 2013, p. 15
- Bar, "Can Cold War Deterrence Apply to a Nuclear Iran?" p. 5-7
- Rafsanjani says Muslims should use nuclear weapon against Israel", **Iran Media Service**, 14 December 2001
- Daniel Kahneman and Amos Tversky, "Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk", **Econometrica**, XLVII, 1979, pp. 263-291
- Bar, "Iranian Defense Doctrine and Decision Making", p. 8
- Seyed Hossein Mousavian and Mohammad Ali Shabani, "How to Talk to Iran", **New York Times**, 4 January 2012
- Nicole Perloth, "In Cyber attack on Saudi Firm, U.S. Sees Iran Firing back", **The New York Times**, 23 October 2012
- "Iran shoots down U.S. drone", **The Guardian**, 4 December 2011; "Iran Fired at unarmed U.S. drone, Pentagon says", **Fox News**, 8 November 2012
- עמוס דילן ויואל גודנסקי, "תקיפת איראן - האופציה הרציונלית", <http://bit.ly/TCdsDe>, 13 בנובמבר 2012.
- Chubin, "Command and Control in a Nuclear-Armed Iran", p. 15
- Janice Gross Stein, "Rational Deterrence against Irrational Adversaries? No Common Knowledge", p. 61
- Federal Research Devison, **Iran's Ministry of Intelligence and Security: A Profile**, The Library of Congress December, 2012
- Byman, Chubin, Ehteshami and Green, **Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era**, p. 25
- שם, עמ' 25-29
- שם
- שם, עמ' 22-23
- Bar, "Iranian Defense Doctrine and Decision Makin", p. 57
- Chubin, "Command and Control in a Nuclear-Armed Iran", p. 26-28
- Stein, "Rational Deterrence against Irrational Adversaries? No Common Knowledge", p. 51
- Colin S. Gray, "The Reformation of Deterrence: Moving On", **Comparative Strategy**, 22, 2003, pp. 429-461; Freedman, **Deterrence**; Emanuel Adler, "Complex Deterrence in the Asymmetric Warfare Era", In T.V. Paul, P.M. Morgan and J.J. Wirtz, (Eds.), **Complex Deterrence: Strategy in the Global Age**, The University of Chicago Press, Chicago, 2009, pp. 85-108; Paul, "Complex Deterrence: An Introduction"; Stein, "Rational Deterrence against Irrational Adversaries? No Common Knowledge"; Andrew F. Krepinevich, "Meeting the Challenges of the Proliferated World", **CSBA Backgrounder**, April 2010
- ראו למשל: חמי שלו, "סעודיה הזהירה את ארה"ב: נפתח נשק גרעיני אם איראן תעשה זאת", **הארץ**, 30 במאי, 2012. לקריאה נוספת: עמוס דילן ואבנר גולוב, "איראן גרעינית - תמרץ למרוץ חימוש אזורי?" **עדכן אסטרטגי**, 3, 15, המכון למחקרי ביטחון לאומי, אוקטובר 2012, עמ' 7-23
- xV97oB
CNN Wire Staff, "Israeli general: 'Rational' Iranian leaders not pushing nuclear bomb", **CNN**, 29 April 2012, <http://bit.ly/16CjUkq>; James R. Clapper, **Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community**, Senate Select Committee on Intelligence, 12 March 2013, <http://1.usa.gov/YXBX3z>
- David A. Welch, "The Politics and Psychology of Restraint: Israeli Decision-Making in the Gulf War", **International Journal**, 47, 2, 1992, pp. 328-369; Patrick M. Morgan, **Deterrence Now**, Cambridge UP, Cambridge, 2003; Lawrence Freedman, **Deterrence**, Polity Press, Cambridge, 2004; Jeffrey W. Knopf, "Three Items in One: Deterrence as a Concept, Research Program, and Political Issue," in T.V. Paul, Patrick M. Morgan, and James J. Wirtz (eds.), **Complex Deterrence: Strategy in the Global Age**, The University of Chicago Press, Chicago, 2009, pp. 31-57
- Daniel Byman, Shahram Chubin, ראו למשל: Anoushiravan Ehteshami and Jerrold D. Green, **Iran's Security Policy in the Post-Revolutionary Era**, Rand Corporation, Santa Monica, California 2001; Shmuel Bar, "Iranian Defense Doctrine and Decision Making", **Paper for the Herzliya Conference**, The Institute for Policy and Strategy, 2004; Alex Mintz, **How Rational is Ahmadinejad?** Presented at the Herzliya Conference, 2008; James M. Lindsay and Ray Takeyh, "After Iran Gets the Bomb - Containment and Its Complications", **Foreign Affairs**, 89, 2, April-May 2010, pp. 33-50; Shmuel Bar, "Can Cold War Deterrence Apply to a Nuclear Iran?" **Strategic Perspective**, 7, Jerusalem Center for Public Affairs, 2011
- Robert L. Jervis, "Deterrence Theory Revisited", **World Politics**, 31, 2, 1979, pp. 289-324; Robert L. Jervis, Janice Gross Stein and Ned R. Lebow, **The Psychology of Deterrence**, John Hopkins University Press, Baltimore, 1985; T.V. Paul, "Complex Deterrence: An Introduction", in T.V. Paul, Patrick M. Morgan, and James J. Wirtz (editors), **Complex Deterrence: Strategy in the Global Age**, The University of Chicago Press, Chicago, 2009, pp. 1-30; Janice Gross Stein, "Rational Deterrence against Irrational Adversaries? No Common Knowledge", in T.V. Paul, Patrick M. Morgan, and James J. Wirtz (eds.), **Complex Deterrence: Strategy in the Global Age**, The University of Chicago Press, Chicago, 2009, pp. 58-84
- Christopher H. Achen and Duncan Snidal, "Rational Deterrence Theory and Comparative Case Studies," **World Politics**, 41, January 1989, pp.143-169; Morgan, **Deterrence Now**; Freedman, **Deterrence**; Knopf, "Three Items in One: Deterrence as a Concept, Research Program, and Political Issue"; Stein, "Rational Deterrence against Irrational Adversaries? No Common Knowledge"
- Freedman, **Deterrence**; Stein, "Rational Deterrence against Irrational Adversaries? No Common Knowledge"
- Welch, "The Politics and Psychology of Restraint: Israeli Decision-Making in the Gulf War"; Lawrence Freedman, **Deterrence**
- David Menashri, **Iran after Khomeini: Revolutionary Ideology against National Interests**, The Tami Steinmetz Center for Peace Research, Tel Aviv, 1999
- Khamenei's website, 17 August 2008, <http://bit.ly/16MOQRZ>
- "Iran's Supreme Leader Says He Represents Prophet Muhammad on Earth", **Voice of America**, 20 July

הלא יציבה של המזרח התיכון והמציאות שתיווצר לאחר שאיראן תהפוך לגרעינית עלולות ליצור משברים בשל הפיכת המערכת לרב-קוטבית, שבמסגרתה משטרי הרתעה הם בלתי יציבים מטבעם. בהנחה שאיראן תשמור על האופי המבוזר בתחום הפעלת הכוח, הרי ההשפעה של המערכת האזורית עלולה להיות סיכון רב. כלומר, המערכת האזורית תגביר את המתח בין טבעה המהפכני והמשיחי של ההנהגה האיראנית לבין התנהלותה הזהירה ותעודד יצירת מתחים שעלולים לגרום לערעור משטר ההרתעה ולשימוש לא מוסמך בנשק גרעיני.

המסקנה המרכזית של הניתוח הזה היא שלא נמצא בסיס לטענה כי איראן גרעינית תעודד משטר הרתעה יציב באזור. ההפך הוא הנכון: ישנה סבירות גבוהה שבנסיבות מסוימות צפויה איראן גרעינית דווקא לערער משטר הרתעה. כאמור, אין במסקנה הזאת כדי להכריע בשאלת התקיפה באיראן, אלא להצביע על הסיכון הטמון במדיניות שתשאף להכיל איראן גרעינית.

יש להעמיק את המחקר בנוגע לתהליך קבלת החלטות באיראן ולהעריך את השפעתו על האופן שבו מקבל המנהיג העליון החלטות בנושאי חוץ וביטחון

יש להמשיך ולהעמיק את הדיון בנוגע לקשר בין קבלת החלטות באיראן לבין הסבירות להצלחתו של משטר הרתעה גרעיני מול המשטר הזה כדי ליצור בסיס טוב יותר לדיון בנוגע לצורך בתקיפה מקדימה באיראן או בנוגע לאפשרות לנקוט מדיניות של הכלה. מה שבטוח הוא שיש להעמיק את המחקר בנוגע לתהליך קבלת החלטות באיראן ולהעריך את השפעתו על האופן שבו מקבל המנהיג העליון החלטות בנושאי חוץ וביטחון. הניתוח המובא לעיל מבהיר את החשיבות של מחקר כזה ליכולתנו להעריך עד כמה יציב יכול להיות משטר הרתעה מול איראן גרעינית.

הערות

1. Dan Williams, "Barak restates Israeli hard line on nuclear Iran", **Reuters**, 27 April 2012
2. Lesley Stahl, "The spymaster: Meir Dagan on Iran's threat", **60 Minutes**, 11 March 2012, <http://cbsn.ws/>